

Цитування:

Вежневєць І. Л. Опера для дітей #FOLON: символи і знаки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 369–378.

Vezhnevets I. (2025). Opera for Children "#FOLON": Symbols and Signs. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 369–378 [in Ukrainian].

Вежневєць Ірина Леонідівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музичного мистецтва
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-0972-1977>
i.vezhnevets@gmail.com

ОПЕРА ДЛЯ ДІТЕЙ #FOLON: СИМВОЛИ І ЗНАКИ

Мета статті – дослідити новітні підходи до інтерпретації сучасної опери для дітей, драматургічні та стилістичні особливості; формування особистості та роль музичного театру як інструменту соціалізації, на прикладі опери #FOLON італійського композитора Н. Кампогранде. **Методологія дослідження** спирається на міждисциплінарний підхід, що охоплює аспекти музикознавства, культурології в царині сучасного музичного театру. Використано загальнонаукові та спеціальні методи: описовий; інтерпретаційний; компаративний; методи цілісного та музикознавчого аналізу. **Наукова новизна** Висвітлено основні підходи до інтерпретації сучасної опери для дітей молодшого віку, композиторські і режисерські рішення. Охарактеризовано драматургічні та стилістичні особливості опери #FOLON у контексті західноєвропейської оперної культури ХХІ століття. **Висновки.** Аналіз філософської, музикознавчої, мистецтвознавчої літератури дає підстави стверджувати, що жанр опери для дітей пов'язаний з поняттями: «синтез мистецтв», «нарратив», «інтермедіальність», «інтертекстуальність». Опера #FOLON композитора Н. Кампогранде є повноцінним семіотичним простором, що відповідає універсальній текстовій категорії інтертекстуальності, яка наряду із специфічними характеристиками своєї знакової системи передає «образну» інформацію. Інтермедіальність ґрунтується на взаємодії художніх кодів різних видів мистецтв, як утворення цілісного поліхудожнього простору: поєднання мистецьких форм і текстів, що передають значення за допомогою візуальних, вербальних та слухових засобів є ідеальним методом художнього і інтелектуального розвитку, соціалізації для дітей, що спрямований на загальну доступність елітарного оперного мистецтва.

Ключові слова: сучасний музичний театр, опера для дітей, нарратив, інтермедіальність, інтертекстуальність, символи, знаки, синтез мистецтв, музикознавство, культурологія, Ж.-М. Фолон, Н. Кампогранде.

Vezhnevets Iryna, PhD in Arts, Senior Lecturer at the Department of Modern Art Music, National Academy of Culture and Arts Management

Opera for Children “#FOLON”: Symbols and Signs

The purpose of the article is to explore the latest approaches to the interpretation of modern opera for children, dramaturgical and stylistic features; personality formation and the role of musical theater as a tool of socialization, using the example of the opera "#FOLON" by the Italian composer N. Campogrande. **The research methodology** is based on an interdisciplinary approach, covering aspects of musicology and cultural studies in the field of modern musical theater. General scientific and special methods were used: descriptive; interpretative; comparative; methods of holistic and musicological analysis. **Scientific novelty.** The main approaches in the interpretation of modern opera for young children, composer's and director's decisions are highlighted. The dramaturgical and stylistic features of the opera "#FOLON" are characterized in the context of Western European opera culture of the 21st century. **Conclusions.** The analysis of philosophical, musicological, and art-historical literature gives grounds to assert that the genre of opera for children is associated with the concepts of: “synthesis of arts”, “narrative”, “intermediality”, and “intertextuality”. The opera "#FOLON" by composer N. Campogrande is a full-fledged semiotic space that corresponds to the universal textual category of intertextuality, which, along with the specific characteristics of its sign system, conveys "figurative" information. Intermediality is based on the interaction of artistic codes of different types of art, as the formation of a holistic polyartistic space: a combination of art forms and texts that convey meaning through visual, verbal and auditory means and can be an ideal means of artistic and intellectual development and socialization for children, aimed at making elite opera art universally accessible.

Keywords: contemporary musical theater, opera for children, narrative, intermediality, intertextuality, symbols, signs, synthesis of arts, musicology, cultural studies, J.-M. Folon, N. Campogrande.

*I was just trying to make my own dreams come
true in the hope that others would join them.
Jean-Michel Folon*

Актуальність теми дослідження. Полістилістика художньої культури початку третього тисячоліття висвітлює одну з актуальних проблем сучасного музичного театру – розширення жанрового діапазону, і як одну з важливих – заглиблення у проблему створення загальнодоступного і зрозумілого музичного театру для дітей, яка з одного боку відкриває безліч можливостей для створення абсолютно інноваційного продукту, з іншого – піднімає ще більше філософських питань які стосуються дитячого сприйняття, етичного виховання, формування особистості та ролі театру як інструменту соціалізації. Це також пошуки сюжетних тем, які мусять бути цікавими, зрозумілими, емоційно насиченими і корисними для інтелектуального зросту, ще й направленими на вирішення педагогічних проблем: яким чином можна уникнути маніпулювання дитячою свідомістю, психологічного тиску, «педалювання» тем, які не відповідають віковій категорії і психіці дитини, намагання нав'язати стандартні рішення, які лишають свободи вибору, творчого мислення? Актуальність теми обумовлена як тенденціями сучасного музикознавства, так і оперною практикою сьогодення.

Оперні твори для дітей з'явилися у композиторській практиці різних національних шкіл у XX ст., цей процес активізується у другій половині століття, і завжди вони містять виховну складову не залежно від жанрів: «опера-вистава», «радіо-опера», «теле-опера», «опера-перформанс», повна палітра жанрів мюзиклів тощо. Важливість цього напрямку наголошено і підтримано театральними фестивалями і виставами провідних оперних театрів Європи. Згадаємо заходи Великої Британії: Лондонський фестиваль опери об'єднав артистів з провідних оперних компаній Великої Британії (Віндзорський фестиваль) «Магія опери: знайомство дітей з чарівним світом опери» і інноваційні рішення знайомих всім персонажів у вистави «Гензель і Гретель» в Royal Ballet & Opera, сьогодні (червень 2025 р.) «Laidlaw Opera Trust» оголосив про партнерство з English Touring Opera для: «підтримки амбітного поширення своєї відомої «Learning & Participation programme». Кейт Робертс, генеральний директор Laidlaw Opera Trust, наголосила: «Ми раді підтримати інноваційну

роботу English Touring Opera в галузі освіти. Мистецька освіта в державних школах має вирішальне значення для створення різноманітного складу талановитих співаків, композиторів та оповідачів для опери та музичного театру майбутнього. Доведено, що музика значно покращує добробут учнів, підвищуючи самооцінку та надаючи можливість для творчого самовираження. Програми відкривають двері для дітей та молоді, щоби вони могли відчувати радість, складність та людяність опери» [6]. В Італії існує дуже амбітний проєкт «Чудові вистави для дітей та родини» театру La Scala, який адаптує класичні опери і створює нові вистави спеціально для дітей. У Польщі функціонує освітня програма Польської національної опери, яка пропонує дітям можливість відчувати музику та взяти участь у розвиваючих іграх, щоб залучити нове покоління до світу опери та дати можливість повною мірою насолодитись ним.

В Україні Державний дитячий музичний театр (таку назву театр мав до 1998 р.) засновано у червні 1982 року Постановою Ради Міністрів УРСР, директором театру було призначено І. В. Дорошенка. В 1985 р. відбулося офіційне відкриття першого в Україні оперного театру для дітей. Сьогодні це єдиний професійний театр – Київська опера (Київський муніципальний академічний театр опери та балету, директор театру є П. Ф. Качанов), який крім просвітницької діяльності веде пошук талановитої молоді, дітей шкільного віку, обдарованої яскравими вокальними, хореографічними, артистичними здібностями для участі у виставах-мюзиклах театру. Це поодинокий випадок, коли керівництво театру свідомо йде на ризик, відомо, участь дітей у виставах поточного репертуару, це велика відповідальність не тільки за дітей у театральному просторі, а і за якість вистави. У виставі беруть участь кращі, і їх не так багато. Поєднувати шкільний навчальний процес з репетиційним театральним складно. Виходити на сцену разом з майстрами оперного мистецтва цікаво, але потребує міцної психологічної витримки, здоров'я та завжди позитивного настрою. Тим не менш «Можна стверджувати, що саме універсальність оперних сюжетів робить цю форму мистецтва ідеальним засобом для ознайомлення аудиторії будь-якого віку з мовами та культурою, відмінними від їхньої власної» [6]. Київська опера унікальна, зорієнтована «...на сміливі експерименти та пошуки. У репертуарі мають бути сучасні

постановки, модерні й класичні опери, балети, рок-опери, мюзикли, для малечі, молоді, дорослих і вистави для родинного перегляду. Мета Київської опери – стати у найближчому майбутньому «Українським Бродвеем», тобто явищем і місцем, де можна побачити все найновіше, найпрогресивніше, найцікавіше, найнеочікуваніше» [3]. В передмові до чудової збірки «Opéras pour enfants» [8], яка, доречі, є у вільному доступі, Cloude-Heunri Joubert написав: «Але що таке опера? Це, перш за все, просто «твір». Це слово використовується у Франції з середини XVII століття. Спочатку воно засвідчене у значенні «чудова річ, шедевр», потім «щось важкодосяжне». Під час гри в карти, на початку правління Людовика XIV, створити оперу означало «виграти все, що можна зіграти». Не будемо йти далі; ось що таке опера для дітей: чудова річ, важкодосяжна, з якою виграють на всіх рівнях... Отже, давайте грати!».

Авторку, маючи досвід роботи в якості солістки Оперного театру для дітей та юнацтва (також попередня назва Київської опери), зацікавив приклад сучасної опери для дітей італійського композитора Ніколи Кампогранде #FOLON, який запропонував як чудову тему оперного твору, так і неочікувані, креативні рішення в сталому оперному жанрі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика опери для дітей в різних аспектах (Н. Андрієвська, В. Вовкун, Н. Ізуграфова, Н. Мозгальова тощо), історіографія (С. Голубенко, Г. Карась, О. Сакало), критичні відгуки на прем'єрні вистави оперних творів українських і зарубіжних композиторів (О. Кобець, Г. Конькова) аналіз в роботах дослідників (О. Кузьміна, О. Кушнірук, С. Муравіцька, О. Погребняк, Д. Романец, Є. Ручьєвська, С. Стасюк, М. Черкашина-Губаренко), теорія і практика естетичного виховання засобами музичного мистецтва (І. Беркович, П. Козицький, А. Коломієць, М. Леонтович, М. Лисенко, Я. Степовий, Ю. Щуровський, Б. Яворський) естетичному вихованні школярів у дослідницьких працях (І. Барановської, Є. Карпенко, Л. Мартинюк, О. Печерської та ін.).

Мета статті – дослідити новітні підходи до інтерпретації сучасної опери для дітей, драматургічні та стилістичні особливості; формування особистості та роль музичного театру як інструменту соціалізації, на прикладі опери #FOLON італійського композитора Н. Кампогранде.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Знайомство автора з творчістю бельгійського митця Жаном-Мішелем Фолоном відбулось* завдяки Opera Royal de Wallonie-Liège (м. Льєж, Франція), яка здійснила замовлення та постановку опери сучасного італійського композитора Нікола Кампогранде «#Фолон» (фр.#FOLON) на лібрето П'єро Бодрато. Здивувало попередження афіші: «оперна вистава розрахована на дітей від 6 років», але як можна поєднати музичну виставу для дітей і постать відомого митця Фалона? Інтригу посилив анонс «Скульптури Жан-Мішеля Фолона в центрі Брюсселя з 1 березня до 31 травня 2024 року. З ними можна перетнутися на Королівській площі, у сквері Малий Саблон, на Горі мистецтв, в Галерії Св. Юбера тощо». Зустріч зі скульпторами Фолона відбулась, здивувала і довго емоційно не відпускала: «Скульптури Фолона характеризуються своєю фронтальністю, спираються на первісне мистецтво, від Кіклад до етрусків, від африканських масок до індіанських тотемів. Здебільшого зосереджені на людях, втілюють теми, які раніше розглядалися графічно, і таким чином проєктують Всесвіт художника в природне середовище: пейзажі, сади, парки» [7], тому було прийнято рішення обов'язково відвідати оперу. Здавалося, що створення дитячої вистави про митця-філософа — це дуже невдала ідея приречена на провал. Але 12 жовтня 2024 року в театрі Альфієрі (іт. Teatro Vittorio Alfieri) з успіхом, що викликало сумніви, вже відбулась італійська прем'єра опери «#Фолон». Яким чином творчість Жана Мішеля Фолона всесвітньо відомого художника і скульптора може зацікавити дітей?

Початок стрімкої кар'єри художника відбувся в Америці у 60-х. Незвичні, метафоричні, але без сумніву чудові, щирі, цілком зрозумілі обкладинки і ілюстрації для журналів «Esquire», «Horizon» та «The New Yorker», змогли зацікавити, заінтригувати, привернути шалену увагу читачів. Знайомі з дитинства знаки, іноді цілі ланцюжки символів Фолона утворюють візуальний синтаксис, що дозволяє дитині чи дорослому, європейцю чи азіату читати їх «без перекладу» та розуміти зміст без сторонньої допомоги. В той час, не зважаючи на цей успіх, мало хто міг би припустити, що дуже скоро роботи Фолона будуть займати кращі місця у престижних музеях та галереях світу. Знаменитий стиль ілюстратора Фолона — один з надвідомчих у світі. Його ілюстрації прикрашають книги

Франца Кафки і Рея Бредбері, Альбера Камю і Гійома Аполлінера, Жана де Ла Фонтена і Хорхе Луїса Борхеса, Гі де Мопассана і Герберта Уеллса, Жака Превера і Бориса Віана тощо, міжнародні організації запрошували художника для створення ілюстрації для Greenpeace і Amnesty International, ілюстрації до Декларації прав людини і Організації Об'єднаних Націй (1988), і саме Фолон зробив аббревіатуру до двохсотліття Французької революції (1989). Його знаки і символи завжди читабельні незалежно від віку, освіти та культури людини.

Фото 1. Ж. М. Фолон
Джерело: Foundation Folon

Української аудиторії Жан-Мішель Фолон більше знайомий як кіноактор, режисер, сценарист і, раптом, опера для дітей молодшого віку з його ім'ям? А у пам'яті роїлися уривки фільмів з його участю: «Падіння тіла» (1973) Мішеля Полака, де він грав в ансамблі з Руфусом, Мішелем Пікколі, Патріком Девером, Марте Келлер, Міу-Міу, Марлен Жобер; «Лілі, покохай мене» (1975); «Такий як я не повинен померти» (1976) «L'ami qui n'a pas peur de mourir» (1981) та інші, які висвітлювали зовсім не дитячі теми. У 1970-х роках Фолон приваблювало кіномистецтво, серед його друзів були Яннік Беллон, Патрік Девер, Кріс Маркер, Міу-Міу, Ів Монтан, Ален Рене, Руфус, Федеріко Фелліні тощо.

В ці роки Фолон серйозно захопився зйомкою фільмів: «Ми народилися з кіно. Це новітнє мистецтво. Музика, танець, живопис, скульптура, архітектура — стародавні мистецтва. Кіно — це мистецтво, народжене століттям, сукупність усіх його виражальних засобів. Це мистецтво, яке впливає на всіх нас», — зізнався Фолон Полю Оже в 1982 році. Розвиток природних акторських здібностей Фолон ґрунтувався і відточувався під час спілкування з акторами і завдяки міцній дружбі з Марленом Жобером, Крісом Маркером, Міу-Міу і особливо Патріком

Девером, які надихали його на творче зростання. Він випробував свої сили в акторській майстерності, однак відмовився від традиційного кіно, завдяки анімації і телебаченню знайшов інше застосування своїм здібностям, і йому вдалося вплинути на уяву мільйонів людей, які бачили його роботи, художні образи на телеканалі Antenne 2 французького телебачення (1976—1983). Проте він продовжував створювати кіноафіші і був першим європейським художником, який створив афіші до фільмів Вуді Аллена. В 1960-ті та 1970-ті роки зробив безліч постерів до французьких і іноземних фільмів, в яких інколи, доречі, грав епізодичні ролі.

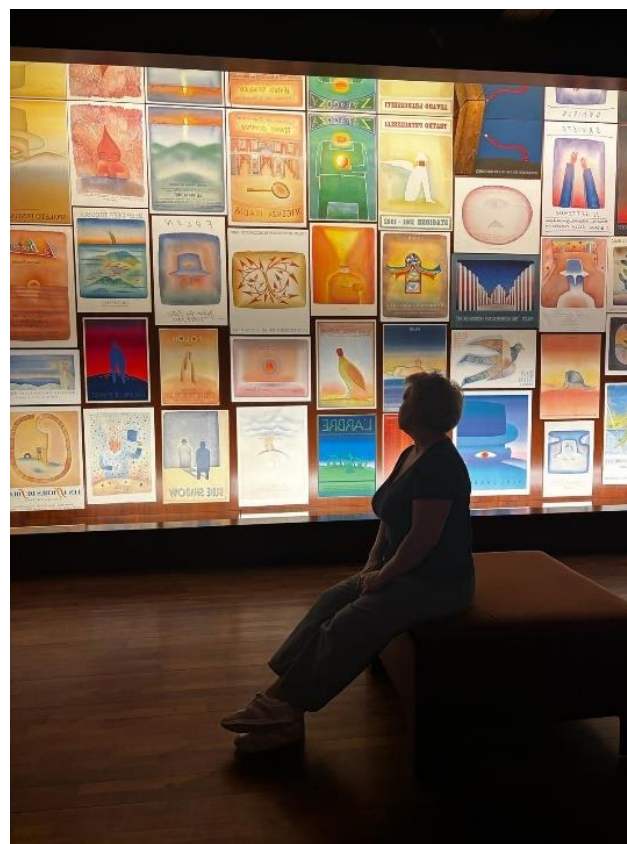

Фото 2. Foundation Folon, плакати Фолона
Джерело: з особистого архіву І. Вежневця

Плакати Фолон легко відрізнити від інших завдяки акварельному градієнту, за допомогою якого він був здатний передати практично будь який психологічний стан від зіткнення з нереальним (афіша фільму Тарковського «Сталкер») і до наївної романтичності («Пурпурна троянда Каїру» Вуді Аллена). З роками стиль митця значно змінився. Якщо у 1960-х його плакати були іронічними, але похмурими, то у 90-тих він почав використовувати світлі тони, а художні образи наблизились до границь абстракції.

Фото 3. Ж.М. Фолон, декорації.
Джерело: *Fundation Folon*

Проте не всі знають, що Жан-Мішель Фолон присвятив своє життя і значну частину своєї творчості питанням, пов'язаним із громадянськими обов'язками, боротьбі з несправедливістю та зловживаннями. Митець розглядав можливість подолання несправедливості та людських страждань, і ніколи не піддавався спокусі зречення або відчуження, він завжди вірив у Людину. Відданий художник, Фолон цікавиться місцем людини в їх оточенні, а його улюблені герої еволюціонують у дегуманізованому, механізованому та лабіринтовому Всесвіті. Він бере участь у серйозних політичних і соціальних заходах: війна, ядерна енергетика, насильство і тоталітаризм займають значну частину його творчості і є темами, які він завжди зображує з безжальною іронією.

І знов повстає питання, як розповісти про постать митця Фолона дизайнера, художника, плакатиста, скульптора, сценографа, вітражиста і режисера дитям молодшого віку? Цю задачу було довірено вирішити сучасному італійському композитору, який багато уваги приділяє створенню музики для дітей та юнацтва, музичній педагогіці, видавничій діяльності, спрямованій на виховання загальної культури особистості. Композитору, якій справедливо вбачає в цьому одне з найбільш стратегічно важливих завдань для митця на сучасному етапі.

Композитор Нікола Кампогранде народився в Італії (м. Турін, 1969), і на сьогодні вважається одним із найвизначних сучасних італійських композиторів. А його остання книга *«Подорож до центру оркестру»*. Таємне життя класичної музики між диригентами та солістами, репетиціями та інструментами, катастрофами та

геніальними вчинками (2023) швидко розлетілась по світу і стала бестселером.

Фото 4. Композитор Нікола Кампогранде
Джерело: *campogrande.it*

Після навчання у консерваторіях Мілана та Парижа Кампогранде створює і розвиває свій особистий, доволі оригінальний стиль, що поєднує класичні та сучасні традиції, але має експериментальний характер, а плідна творча робота — значні результати. Його твори виконували: диригенти Роберто Аббадо і Рікардо Шайлі, віолончелісти Маріо Брунелло (Італія) і Готье Капусон (Франція), піаністка Ліля Зільберштейн (Німеччина), філармонічний оркестр театру La Scala *«Filarmonica della Scala»*, Національний симфонічний оркестр *«Orchestre national d'Île-de-France»*, литовський Національний симфонічний оркестр (LNSO), один із вишуканих і відоміших європейських оркестрів, квартет образотворчих мистецтв *«Quartetto del Teatro alla Scala»* тощо.

Концерти творів композитора завжди мають елементи шоу. Як наприклад, «Концерт для публіки з оркестром» (2015) з ремаркою «Три уявні мови», в якому глядач бере участь як соліст, грає на цукерках та казу, і навіть, співає з оркестром. Звуки які спонтанно випромінює аудиторія — є важливою складовою концерту. Ідея концерту в трьох частинах, полягає у використанні трьох уявних мов, які створює публіка. Останнє виконання твору відбулось 1 червня 2024 в Аахені (Німеччина), у приміщенні міської церкви Св. Ніколауса, за участі симфонічного оркестру Аахена під орудою Йорі Кломпа. Щоб зрозуміти популярність твору потрібно додати, що він з успіхом мандрує країнами Європи. Тільки в останні роки: Белфаст, Ольстер Хол (Ірландія, 2021), Париж, Філармонія (Франція, 2022), Штутгарт, Оперний театр (Німеччина, 2022), Ювяскюля (Фінляндія, 2023) і завжди і всюди отримує

схвальні, емоційні відгуки публіки, а музиканти цінують свіжість, доступність і життєрадісність музики Кампогранде, її здатність делікатно, легко і ненав'язливо залучати слухачів, створювати атмосферу співтворчості.

На початку червня 2025 року відбулась світова прем'єра твору «Звільнити всіх» Кампогранде в Милані, концерту для струнного квартету з оркестром у виконанні Meta4 string quartet і Symphony Orchestra of Milan під орудою іспанського диригента Жозепа Вісента (кат. *Josep Vicent Pérez Ripoll*).

Чому композитор з цілком вдалою кар'єрою зацікавився дитячою оперою?

Захоплення Н. Кампогранде музичним театром спонукало до створення саме опер для дітей: «*De bello gallico*», #FOLON, «Італійська опера», «Ніч Святого Миколая», «Два солов'я», «Машини», «Lego», «Планери». Ще у 2014 році «Італійський журнал» в США писав про композитора: «Нікола Кампогранде є одним із найперспективніших італійських композиторів, крім того, відомий на міжнародному рівні, його [музику] все більше і більше замовляють провідні театри. Цей успіх прийшов, незважаючи на те, що він не був частиною усталеної авангардної музичної сцени. Кампогранде належить до тих, хто зробив вибір [на користь] повної композиційної свободи, звільнившись від обов'язку стилістично нагадувати великих майстрів. Він залишився вірним загальноприйнятій концепції: композитор повинен писати ту музику, яка йому подобається». («Італійський журнал», США, березень 2015). Про його оперу для дітей «Ніч Святого Миколая» оперний критик Еральдо Мартуччі написав: «Кампогранде створив оперу, присвячену дітям, виключно через її стислість (одноактність, яка триває одну годину, що не є новинкою в театральних звичаях), але яка насправді розвивається з дотриманням канонічної структури арій, дуетів, ансамблевих номерів і хорів, є навіть деякі розмовні моменти в стилі «*Singspiel*». Усі надзвичайно приємні та майстерно сконструйовані моменти віддають данину славній італійській традиції (елегантно розкидані відлуння «Турандот» і «*Cavalleria rusticana*»), але з мовою та інструментами, вставленими в різноманітну сучасну звукову панораму, з підкресленою роллю перкусії (Еральдо Мартуччі, «OperaClick», 31 січня 2022 р).

Музика Н. Кампогранде записана на більш ніж 35 компакт-дисках, лунає у найпрестижніших концертних залах Європи, таких як: Королівський Альберт-Хол і Вігмор-Хол у Лондоні, Театр Ла Скала, Королівська опера Валлонії в Льежі, Зал Р. Вернера в Цинциннаті (Werner Recital Hall, USA), у філармонії Парижа, Auditorium Santa Cecilia-Parco della Musica в Римі, «Рудольфіну» у Празі тощо. Нікола Кампогранде художній керівник фестивалю MITO SettembreMusica (2016 — 2023), був ведучим італійського RAI Radio3 і продюсером телепрограми «Contrappunti» на каналі Classica HD.

Культурно-просвітницька діяльність композитора висвітлена на сторінках газети «*Il Corriere della Sera*» та книгах присвячених класичній музиці: «*Стережись своїх вух. Як слухати класичну музику та жити щасливо*» (2015), яка має сім видань; «*100 творів класичної музики, які потрібно послухати раз у житті*» (2018) — видано тричі; «*Розуміти класичну музику, мислячи як композитори*» (2020); «*Музика — рецепти приготування*». Двадцять платівок, які переписують історію музики (2020); видано цікавий і дуже змістовний шкільний підручник «*Перш за все музика!*» (іт. «*Prima la musica!*», 2022). Тому цілком зрозуміло чому оперу для дітей було замовлено саме Ніколо Кампогранде.

Опера #FOLON (2017). До початку оперної вистави яка продовжується всього 50 хвилин, відбувається інтенсивна «прелюдія» — це «репетиція вистави» за активної участі публіки. Традиційно, як все в світі музики, вона починається з репетиції: «будь яке диво потрібно ретельно підготувати», і це добре продумана і підготовлена перша частина «занурення початківців» в класичне мистецтво. В помпезному Королівському театрі збудованому за проєктом архітектора Огюста Дюкера (Auguste Dukers) 1820 року, у чарівному світі оперної музики відбувається невимущена сімейна зустріч публіки різного віку, яка нічого не підозрює, з художнім світом Жана-Мішеля Фолона та його чудових акварелей.

Репетиція в опері «#Фолон» — це яскраве шоу, невід'ємна складова загального процесу вистави і безмежної дитячої насолоди від колективної творчої гри на фоні чудової оркестрової музики. Саме під час таких «репетицій» діти, що прийшли в театр, перетворюються на справжніх головних героїв опери.

Фото 5. Опера Н. Кампогранде #FOLON
Джерело: campogrande.it

Композитору вдалось створити музику для дітей, в якій поєднуються різноманітні мелодії: але завжди легкі та свіжі, не складні у виконанні за рахунок ритмізованої мови, що поєднує ємні і одночасно прозорі речення. Саме тому вони легко запам'ятовуються і зрозумілі всім: і оповідачам, і слухачам. Бернадет Бейн наголошує: «Музика Нікола Кампогранде повністю бере участь у світі поезії завдяки яскравим перкусіям трьох різновидів, щоб розвернути моменти задуму, а також квінтетам струнних, дерев'яних та мідних...» (Бернадетт Бейн, «Crescendo Magazine», 10 березня 2018 року).

Музика Кампогранде демонструє майстерність оркестровки, багату на мінливі гармонічні та інструментальні кольори, привабливі мелодичні хроматизми, ритмічні візерунки насичені сучасними, доволі популярними прийомами, які іноді також використовуються як лейтмотив, щоб окреслити гостроту ситуацій і психологічних станів героїв. Різнманітність мелодій здатна виразити різні дитячі настрої, які проявляються в процесі пізнання світу – шлях до дорослішання, перші почуття, бурхливі злети першого кохання і сумні, болючі глибини перших ревностей.

Ще одна абсолютно ідеальна ідея композитора полягає в ілюстрації вистави за творами Жана-Мішеля Фолона. За дією лібрето П'єро Бодрато клас підлітків вирушає відвідати художню виставку творів Ж.-М. Фолона, але нажалі, їх захоплюють тільки відтінки кольорів і повторювані знаки і символи художника.

Фото 6. Опера Н. Кампогранде #FOLON
Джерело: campogrande.it

Персонажі опери поводяться як всі сучасні діти. Вони дуже залежні від своїх смартфонів і соціальних мереж, тому на виставці прагнуть робити тільки селфі (але ж це заборонено!), ніж дивитися на картини. Саме тоді відбувається щось фантастичне, зовсім несподіване: хлопчик Жан Пті Блю зникає, поглинутий картиною. Пошук хлопчика веде за ключовим словом обраної теми, до накопичення асоціативних образів, що спрямовують до розуміння глибин філософії художника Фолона, чутливого до долі найслабших, великого миротворця, борця за громадянські права, до поваги і відповідального ставлення до природи.

До речі, Жан-Мішель Фолон брав участь у плакатній кампанії для дуже важливої для нього справи – візуалізації *Конвенції прав дитини*. Це теми, яким художник присвятив значну частину свого життя і творчості, які й зараз залишаються надзвичайно актуальними. Підспудно, за дитячою грою, відбувається

пошук ядра ідеї опери, пошук відповідей на складні запитання, осмислення важливості ідей та значимості впливу творчості митця на сучасне середовище.

Фото 7. Фінал опери. Композитор і виконавці.
Джерело: *campogrande.it*

Декорації і костюми виконавців створені за ескізами Фернана Руїса не вибагливі, відповідають кольорової палітри акварелей Фолона, сценічні декорації створені за акварельними плакатами художника. Кольорові перуки з косами, на перший погляд здаються невдалими, карикатурними, більше схожими на зачіски персонажів сучасних «пласких» мультфільмів, придатними, хіба що, для вистав розрахованих на малюків. Але і тут є своя ідея – відповідна до *філософії творчості художника* Фолона. Крім того, захоплення мультиплікацією зробило його популярним у Франції, Бельгії та Італії. Хори опери сповнені цитат і глобальних тем творчості Фолона, скоріше, доступних для роздумів більш зрілої аудиторії. Таким чином, вистава перестає бути адресованою виключно «для дітей і підлітків» і охоплює більш широку аудиторію.

Текст опери, який дуже вдало, було перекладено французькою мовою Марією Делого, сповнений алюзій які легко зрозуміти. Наприклад, філософське твердження Рене Декарта, фундаментальний елемент західного раціоналізму Нового часу: «Я мислю, отже, я є!», в дитячому хорі звучить як: «Selfie donc je suis!» (укр. «Селфі [тому що] я є!)). Або образ Кармен і її знаменитої, легко впізнаваної «Хабанери» згадується в пісні, яку Кампогранде назвав «Prends garde à toi!» (укр. «Обережно!»), це алюзії на дві легко впізнавані теми з партитури Ж. Бізе. Композитор використовує широкий спектр інструментів від класичних до найсучасніших, щоб виразити складний внутрішній світ дітей, нам не завжди зрозумілий, темний і інколи

злий, а часом абсолютно невинний – дітей «покоління міленіалів», що направили всю увагу медіасвіту в соціальні мережі Facebook, Telegram та Instagram.

Головні виконавці опери чудові, для стислості згадаємо лише Наташу Ковальську в ролі юної героїні Оранжїни, П'єра Дерє в ролі її хлопця Жана Пті Блю та Жюлі Бейлі в ролі Марієтт, найкращої подруги Оранжїни, яка відчуває себе зрадженою в дружбі та прагненні до утворення молодої пари. Важливим фактором для виконавців провідних партій стає: створення образів підлітків без «гри в малих дітей», щирість, захопленість та залученість у процес спілкування, непідробний інтерес до всього навколишнього, акторська пластика тіла і емоційні реакції обличчя, які неодмінно мусять відповідати віку персонажів. Головним акторським надзавданням стає не тільки занурення у філософію художника, заради якої створено оперу, а й вимога завжди пам'ятати, що це не казкові герої, це просто сучасні діти (всім відомо, грати поряд з дітьми і тваринами дуже складно, вони в будь якій ситуації завжди органічні). Але як зауважує професор А. Афоніна: «Звичайно, театр з його презентацією подій є ілюзією. Неможливо тільки театральними виставами навчати нове покоління, але мистецтво може репрезентувати ситуації, сюжети чи мотиви, які слід використовувати для виховання Ж.М. Фолон критичного мислення. Зрештою, змусити реципієнта зупинитися й замислитися над наслідками своїх вчинків» [1; 116]

Фото 7. Ж.М. Фолон, *пакат*
Джерело: з особистого архіву І. Вежневця

Так оперна вистава зовсім не звичним шляхом презентує дітям світ Універсального Митця, яким був бельгійський художник

Ж. М. Фолон: аквареліст, скульптор, гравер, поет, актор кіно, режисер – творча Людина Світу.

Фото 8. Ж.М. Фолон.
Джерело: Foundation Folon

Його головний скульптурний герой без виражених рис обличчя, у блакитному капелюсі та мішкуватому пальто, акварельні пейзажі й образи, що знаходяться на півдорозі між мрією та фантазією, прагненням до подорожив в невідомі, але прекрасні куточки світу – є складовими глибоко поетично витонченого, але активного та далекоглядного образу Вільної Людини, яка прагне до свободи, подолання кордонів, мрійника, що завжди готовий до пригод та подорожей.

Опера «Фолон» чудове поєднання філософії і наративів Ж.-М. Фолон: «дійсно, гібридність опери – її поєднання мистецьких форм, митців і текстів, що передають значення за допомогою візуальних, вербальних та слухових засобів – може бути ідеальним засобом для дітей, щоб відчувати розповідь історії» [5]. Йдеться не про гру словами чи назвами, а гру з формою та функцією, Фолон запрошує глядача повернутися до своєї дитячої уяви та вийти за рамки реальності, по-іншому поглянути на найнезначніші об'єкти. «Нам цікаві подібності та відмінності між візуальною та вербальною видами репрезентації. Вченим було встановлено, що зорова інформація, наприклад геометричні об'єкти (приміром, скульптури, балетні пози), накопичується у просторових положеннях. Словесна інформація зберігається у лінійному порядку. У разі графічного зображення критичним є порушення просторових

характеристик. У разі вербального представлення, коли замість малюнків фігур у тих же позиціях містяться слова, переважає лінійна конфігурація. Тому для виховного процесу важливими є всі види репрезентації, оскільки вони сприяють накопиченню загального у гармонічній цілісності» [2; 80]. Всі теми, знаки, символи виражають різні ступені свободи або шляхи до неї. Для Фолона, — це те, що отримує птах, покидаючи клітку, але це також нескінченна велич відкритих горизонтів, човен, який торує море, люди, які намагаються вести «діалог з вітром» під час польоту. Кожна його робота – це заклик до свободи особистості: свободи думки і фізичної свободи. Символи Фолона зрозумілі як малюнки дітей підсилені тонкістю техніки акварелі. Символічний факт, в червні 2023 року в Одесі відбулась виставка «Вінтаж. Французький плакат» із фондів #WEartMuseum, в якій було представлено 6 плакатів Ж.-М. Фолон.

Композитор і автор лібрето створивши цілу галерею образів показали, що духовні орієнтири не залежать ні від часу та місця, ні від соціального стану, ні від національної приналежності, ні від віросповідання. Вони загальнолюдські. Персонажам притаманні моральні цінності: співчуття, вміння прощати, жертвовність, вірність обов'язку, чистота совісті, сила духу, повага і дбайливе ставлення до природи тощо. Філософія Фолон вчить системному мисленню, виявляє проблеми, які потрібно вирішувати як для себе, так і для суспільства, пропонує по-новому поглянути на проблему пізнання навколишнього світу, розуміння і цінування свободи мислення, особистої свободи.

Наукова новизна полягає у висвітленні новітніх підходів до інтерпретації сучасної опери для дітей, композиторські і режисерські рішення. Охарактеризовано драматургічні та стилістичні особливості опери #FOLON у контексті західноєвропейської оперної культури XXI століття.

Висновок Аналіз філософської, музикознавчої, мистецтвознавчої літератури дає підстави стверджувати, що жанр «опери для дітей» пов'язаний з поняттями: «синтез мистецтв», «наратив», «інтермедіальність», інтертекстуальність. Опера #FOLON композитора Н. Кампогранде є повноцінним семіотичним простором, що відповідає універсальній текстовій категорії інтертекстуальності, яка наряду із специфічними характеристиками своєї знакової системи передає «образну»

інформацію. Інтермедіальність ґрунтується на взаємодії художніх кодів різних видів мистецтв, як утворення цілісного поліхудожнього простору: поєднання мистецьких форм і текстів, що передають значення за допомогою візуальних, вербальних та слухових засобів є ідеальним методом художнього і інтелектуального розвитку, соціалізації для дітей, що спрямований на загальну доступність елітарного оперного мистецтва.

Література

1. Афоніна О. Музично-театральні вистави в парадоксах і рефлексіях: монографія. Суми : Цьома С. П., 2025. 162 с.
2. Афоніна О. С., Карпов В. В. Мистецькі практики в сучасній культурі. Культура і сучасність : альманах. 2023. № 2. С. 76–81.
3. Київська опера [вебсайт] URL: <https://kyivoperatheatre.com.ua/history/> (дата звернення: травень 2025).
4. Романец Д. О. Музична драматургія дитячих опер українських композиторів кінця XX – XXI століть: дис. ... доктора філософії: 025. Київ, 2021. 203 с. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/3520> (дата звернення: травень 2025).
5. Claire Booth (2025) Exploring opera as a children's cultural product is perhaps mostly a question of gatekeeping and access. «Opera Now» [вебсайт]. URL: <https://www.gramophone.co.uk/opera-now/> (дата звернення: травень 2025).
6. Land Law Opera Trust «News & Events» [вебсайт]. URL: <https://www.laidlawopera.org/> (дата звернення: червень 2025).
7. Piano R., Angelroth S., Barelier R., Jean-Michel Folon Sculpture. Editions: Fonds Mercator, 2021. 208 p.
8. Rosoor C., Thauré J.-M. Opéras pour enfants. Paris: Institut de pédagogie musicale et chorégraphique, 1993. 189 p. URL: <https://catalogue.philharmoniedeparis.fr/AloesSynchro/stockage/operas-pour-enfants.pdf> (дата звернення: травень 2025).

References

1. Afonina O. (2025) Musical and theatrical performances in paradoxes and reflections: monograph. Sumy: FOP Tsoma S. P., 2025. 162 p. [in Ukrainian]
2. Afonina O. S., (2023) Karpov V. V. Artistic practices in modern culture. Culture and modernity: almanac. 2023. No. 2. pp. 76–81. [in Ukrainian]
3. Kyiv Opera [website] URL: <https://kyivoperatheatre.com.ua/history/> [in Ukrainian]
4. Romanets D. O. Musical dramaturgy of children's operas by Ukrainian composers of the late 20th – 21st centuries: dissertation ... Doctor of Philosophy: 025. Kyiv, 2021. 203 p. Retrieved from: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/3520> [in Ukrainian]
5. Claire Booth (2025) Exploring opera as a children's cultural product is perhaps mostly a question of gatekeeping and access. «Opera Now» [website]. Retrieved from: <https://www.gramophone.co.uk/opera-now/> [in English].
6. Land Law Opera Trust, «News & Events», [website]. Retrieved from: https://www-laidlawopera-org.translate.goog/news-and-events?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pt [in English].
7. Piano R., Angelroth S., Barelier R., Jean-Michel Folon Sculpture. Editeur : Editions Fonds Mercator, 2021. 208 p. [en Français].
8. Rosoor C., Thauré J.-M. (1993) Opéras pour enfants. Paris: Institut de pédagogie musicale et chorégraphique. 189 p. Retrieved from: <https://catalogue.philharmoniedeparis.fr/AloesSynchro/stockage/operas-pour-enfants.pdf> [en Français].

Стаття надійшла до редакції 08.05.2025
Отримано після доопрацювання 12.06.2025
Прийнято до друку 19.06.2025